

Saksbehandlingskrav og lokaldemokrati er ingen motsetning

Kommunal Rapport 20.01.2025, Hanne Harlem, Sivilombud

Kommunene kan ikke fravike saksbehandlingskravene i arealsaker, selv om innholdet i planen er en lokalpolitisk avgjørelse.

Hva et bestemt areal skal brukes til, er som regel en lokalpolitisk avgjørelse. Når lokalpolitikere skal bestemme hvordan Norges arealer skal benyttes, oppstår det ofte konflikter om hva de ulike områdene skal brukes til.

Et klassisk eksempel på en slik arealkonflikt er når miljøinteresser står mot andre offentlige interesser eller næringsinteresser.

God nok kunnskap og vurderinger i tråd med loven vil kunne redusere konflikter.

Interessene må veies mot hverandre, og det er ofte ikke mulig fullt ut å ivareta de forskjellige interessene.

I kjølvannet av [NRKs artikler om manglende utredninger i arealsaker](#) har det oppstått en debatt i Kommunal Rapport. Vi vil her bidra med våre erfaringer.

Sivilombudet har de siste årene [behandlet flere klager som gjelder konkrete arealplaner](#). Spørsmålene har blant annet vært om sakene har vært godt nok utredet og begrunnet, om hensynet til naturmangfoldet har vært riktig vurdert, og om hensynet til det kommunale selvstyre har vært riktig vektlagt.

Stortinget har bestemt hvordan saksbehandlingen i forvaltningen skal foregå for denne type vedtak. Det gjelder blant annet hvilken kunnskap som kreves, og hvilke vurderinger som må gjøres.

Kravene fremgår særlig av forvaltningsloven, naturmangfoldloven og regelverket om konsekvensutredninger. Hensikten er blant annet å sikre at lokalpolitikere har et godt nok kunnskapsgrunnlag om virkninger av planen, og at viktige hensyn, særlig natur- og miljøhensyn, blir synliggjort og vurdert.

Slik bidrar saksbehandlingskravene til at vanskelige avgjørelser om balansen mellom for eksempel natur- og næringsinteresser skjer med god kunnskap i den offentlige debatten og ved kommunestyrets avgjørelse.

God nok kunnskap og vurderinger i tråd med loven vil kunne redusere konflikter, og er sentralt for at befolkningen skal ha tillit til de avgjørelsene som fattes.

Kommunene kan ikke fravike saksbehandlingskravene, selv om innholdet i planen er en lokalpolitisk avgjørelse. Saksbehandlingskravene er rettslige krav. De er resultat av nasjonal politikk gjennom lovgivning.

Sivilombudet har i flere uttalelser de siste årene kritisert vedtak om kommuneplaner og reguleringsplaner fra kommunene, statsforvalterne og Kommunal- og distriktsdepartementet, fordi saksbehandlingskravene ikke har vært fulgt.

Dette orienterte vi også Stortinget om i årsmeldingen for 2023.

Hos Sivilombudet har vi sett at statsforvalterne har vært tilbakeholdne med å overprøve kommunenes planvedtak. Statsforvalterne har vist til at de skal legge vekt på det kommunale selvstyret når de overprøver kommunenes frie skjønn.

Men saksbehandlingskravene i loven er ikke en del av kommunenes frie skjønn. Når statsforvalterne kontrollerer om kommunene har fulgt saksbehandlingskravene, kan ikke statsforvalterne legge vekt på det kommunale selvstyret. Ombudet har derfor flere ganger pekt på at statsforvalterne skal kontrollere fullt ut at kommunene har fulgt saksbehandlingskravene. Dette har for eksempel vært i saker med spørsmål om en avgjørelse er utredet eller begrunnet godt nok.

Først når statsforvalterne ser på kommunenes vurdering av hva området skal brukes til, er det kommunenes frie skjønn som kontrolleres – det er dette som er den lokalpolitiske avgjørelsen. Da skal statsforvalterne legge vekt på det kommunale selvstyret. Men det kommunale selvstyret kan likevel ha mindre betydning i de sakene som gjelder arter eller naturverdier som har internasjonal, nasjonal eller vesentlig regional verdi. I ombudets uttalelser har eksempler på slike arter vært villrein, hubro og kystlynghei.

Hvert forvaltningsorgan som er involvert i avgjørelsesprosessen om kommunale planer, må altså være bevisst sin egen myndighet og gjøre de vurderingene som Stortinget har pålagt dem å gjøre. Manglende overholdelse av reglene kan føre til ugyldige vedtak.

Like viktig er det at gode utredninger, begrunnelser og overholdelse av lovens saksbehandlingskrav kan styrke den lokaldemokratiske planprosessen, dempe konflikter og styrke borgernes tillit til lokalpolitikernes avgjørelser